

MARTÍNEZ-GIL, Víctor / NOGUERA, Laia (ed.) (2005): *Si de nou voleu passar. I Simposi Internacional Salvador Espriu*. Barcelona: Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 681 p. (Abat Oliba, 266).

Els dies 1, 2 i 3 d'octubre del 2003 es va celebrar a Arenys de Mar i a Barcelona el I Simposi Internacional Salvador Espriu, organitzat pel Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu, la Universitat de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Ajuntament d'Arenys de Mar. La trobada fou una fita importantíssima per a l'aprofundiment de l'estudi de la figura i l'obra d'Espriu i les actes que ara es publiquen en deixen bona constància en un volum d'una envergadura ben substancial, tant pel que fa al nombre de pàgines i de col·laboracions com a la qualitat de les aportacions. Des de fa temps, el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu s'ha fixat una línia de treball ambiciosa, que ha donat ja força fruits: el projecte d'edició crítica de l'obra espriuana (que té ja uns quants volums al carrer, els quals són realment modèlics pel que fa als procediments de la crítica textual), la recopilació de documents, l'organització de les «Jornades Salvador Espriu» (que es vol que siguin periòdiques), l'adequació d'itineraris pedagògics o el que ara ens ocupa: l'organització del simposi i la publicació de les actes.

Víctor Martínez-Gil, en el text de presentació del llibre hi parla de «la clara consciència de donar resposta a una demanda de la cultura catalana, la de resituar un autor que havia patit alts i baixos en la seva consideració però que, malgrat tot, mai no havia deixat de ser percebut com un clàssic de les lletres catalanes» (p. 5). No cal entrar en debats estèrils sobre la importància dels clàssics en la consolidació d'una literatura, ni tampoc en el paper que ha d'ocupar Salvador Espriu en el cànon literari català. Fins ara l'avalava a bastament la qualitat i la significació de la seva obra. Ara ho acaben de reblar els resultats d'aquest simposi, els quals posen de manifest, en primer lloc, que l'obra d'Espriu no ha deixat pas de ser objecte d'estudi i de consideració per part d'un nucli que és ampli i d'abast internacional.

El programa del simposi, reproduït en les circulars corresponents, deixava clar que la finalitat era «afavorir l'intercanvi entre els estudiosos i els escriptors que s'han apropat al llegat literari de Salvador Espriu des de diferents vessants i des de perspectives renovades per tal d'establir nous plantejaments sobre la lectura de la seva obra i d'escatir en quines dimensions es concreta la seva actualitat i per quines vies s'ha arribat a considerar-lo un clàssic». Les actes permeten afirmar que els propòsits han quedat assolits amb escreix.

El llibre recull, en total, una conferència inaugural i una de clausura (amb les seves respectives presentacions, les quals, a la pràctica, constitueixen dues conferències més), cinc ponències i vint-i-tres comunicacions (dividides en quatre àmbits de treball) i tres taules rodones. En aquesta ocasió, les conferències inaugural i de clausura no són pas homenatges protocolaris reservats a convidats de prestigi i amb una llarga trajectòria, cosa força habitual en aquests casos. Aquest cop, les dues intervencions constitueixen sòlides i innovadores aportacions que corren a càrrec de dues persones estretament vinculades al Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu i, per tant, a l'organització del simposi. La d'inauguració és a càrrec de Sebastià Bonet i en ella es dona a conèixer, en una anàlisi molt meticulosa, una seixantena de haikús que restaren inèdits «al fons d'un calaix» («D'un llibre de salms perdut», p. 19-67). De la clausura se n'ocupa Rosa Delor, amb una interessant —i complexa— proposta hermenèutica d'interpretació de *Les cançons d'Ariadna*, centrada en la justificació dels canvis entre les edicions del llibre («Ordre i simbolisme a *Les cançons d'Ariadna*», p. 575-610). Les respectives conferències de presentació, més breus, sí que responen al model convencional. Se'n responsabilitzen dues figures de llarga i consolidada carrera com Antoni M. Badia i Margarit i Joaquim Molas. El primer, en la sessió inaugural, fa un ràpid repàs de la relació de l'escriptor amb la universitat («Salvador Espriu i la Universitat de Barcelona», p. 13-17), mentre que el segon, en la de clausura, planteja amb nous arguments la hipòtesi de l'obra unitària amb una rígida organització formal («Salvador Espriu o l'obra total», p. 567-573).

Els quatre àmbits de treball compten cadascun amb una ponència prèvia (només en un cas, excepcionalment, n'hi ha dues) i una sèrie de comunicacions temàticament relacionades. El volum no distingeix explícitament les ponències de les comunicacions, tot i que formalment les primeres vagin situades al començament de cada apartat. El primer d'aquests àmbits es titula «De la literatura a la crítica» i aplega, segons el tríptic de promoció del simposi «els estudis hermenèutics, de crítica de variants i d'intertextualitat». A la pràctica, alguns dels treballs que s'hi inclouen no són tan específics, però la descripció citada sí que posa de manifest, si més no, la línia dominant. Aquest és, precisament, l'apartat que compta amb dues ponències prèvies. La primera és de Denise Boyer i s'ocupa d'exemplificar tècnicament diversos casos en els quals la tria de la mètrica i de la rima ajuden a la construcció del sentit del poema («Metres i rimes espriuans», p. 71-91). La segona la signa Carles Miralles, el qual hi apunta una interpretació molt detallada i relativament original de *La pell de brau* partint sobretot de la utilització que el poeta fa de les antítesis i els contraris («*La pell de brau*: construcció poètica, sentit i interpretació», p. 93-127). D'entre les sis comunicacions presentades en aquest àmbit val la pena destacar les de Maria Isabel Pijoan, que planteja una complexa reflexió a propòsit del tema de la inexorabilitat del pas del temps i la mort a partir d'una rígida metodologia antropològica d'exploració de l'imaginari («Salvador Espriu: "Una vella resposta que t'haurà de servir"», p. 175-188) i la de Miquel Pérez Escalera sobre com cal contextualitzar la idea del grotesc en l'obra espriuana sense caure en el tòpic de l'aproximació a Valle-Inclán («Els usos del grotesc a *Ariadna al lberint grotesc*», p. 157-174). Les altres són la de Lluís Alpera d'anàlisi i edició de quatre cartes personals («Reflexions entorn a l'estil epistolar de Salvador Espriu», p. 129-138), la de Jordi Mas —un pèl genèrica— sobre la tradició de la tanka («Les tankes de Salvador Espriu: l'assimilació d'una forma poètica oriental», p. 139-156), la d'Antoni Prats de repàs a uns quants textos programàtics («Aproximació a la idea de poesia en Salvador Espriu», p. 189-203) i la de Francesc Ruiz Soriano sobre «La veu òrfica de Salvador Espriu» (p. 203-222).

El segon àmbit es titula «De la literatura al llibre» i és el que fa referència a edicions, traduccions i recepció crítica. La ponència en aquest cas és de Giulia Lanciani, la qual planteja de mane-

ra força general el tema de la traducció poètica per entrar després en l'experiència personal d'haver traduït l'obra de l'escriptor («Traduir Espriu», p. 225-238). Les sis comunicacions ofereixen noves dades prou interessants sobre la recepció d'Espriu en llocs diversos. Sam Abrams s'ocupa del món anglosaxó («El vingueren a buscar», p. 239-248), Helena González de Galícia («A intelectualidade galega en Catalunya como mediador entre Salvador Espriu e Galicia: noticias e traduccions», p. 249-278), Alfons Gregori i Tatjana Navickas de Letònia («Salvador Espriu en Letó: salvar els mots (també nord enllà», p. 279-294), Sebastià Moranta de Rússia («Traduccions i recepció de Salvador Espriu a Rússia», p. 319-338) i Juan M. Ribera Llopis de la cultura espanyola («Salvador Espriu, pell de brau endins», p. 339-354). Completa l'apartat una comunicació de Santos Hernández sobre la seva particular experiència com a traductor («Tot traduint Espriu», p. 295-318).

El tercer àmbit («De la literatura a la literatura») analitza, ara en paraules de Martínez-Gil, «les influències espriuanes en altres autors contemporanis seus o actuals enteses tant a nivell individual com de relacions entre sistemes literaris propers o allunyats del català» (p. 6). La ponència prèvia —que aquest cop té un caràcter un xic més assagístic— és de Miquel de Palol, el qual parteix d'una sèrie de textos per demostrar que «Espriu pertany a la generació d'espriuistes escèptics que van conformar el pensament artístic de l'Europa del terç central del segle XX» (p. 364) («El poeta savi», p. 357-365). També són sis les comunicacions que queden incloses en aquesta secció, totes elles amb exemples concrets d'anàlisi comparativa amb altres escriptors com Ferran de Pol (Josep-Vicent Garcia i Raffi, «Del Mareny a Sinera: Ferran de Pol i Salvador Espriu», p. 367-380), Gabriel García Márquez (Olga S. Nikolaeva, «Els contes "Cactus" de Salvador Espriu i "El rastro de tu sangre en la nieve" de Gabriel García Márquez: semblances i diferències», p. 401-416) i Llorenç Villalonga (Jaume Pomar, «Espriu / Villalonga: història d'una amistat», p. 417-430); o bé amb reflexions més panoràmiques sobre influència en àmbits culturals concrets com és el cas de l'aragonès (Artur Quintana, «La influència de Salvador Espriu sobre la literatura contemporània en aragonès», p. 431-438) i el gallec (Maria Felisa Rodríguez Prado, «Presença(s) de Salvador Espriu no sistema cultural galeguista», p. 439-461). En aquest sentit, mereix menció destacada la comunicació de Víctor Martínez-Gil sobre la influència espriuana en la narrativa catalana i en escriptors de generacions diferents, des dels estrictament contemporanis fins als dels anys setanta («Salvador Espriu: home-not i model en la narrativa catalana», p. 381-400).

El darrer àmbit porta per títol «De la literatura a les altres arts» i és aquí, segons el tríptic, on es «contemplen els muntatges teatrals, la relació de l'escriptor amb les arts plàstiques i les aproximacions musicals que s'han fet de l'obra d'Espriu». En aquesta ocasió el ponent és Ricard Salvat, el qual, més que una ponència pròpiament dita, planteja una reivindicació sobre la funció dels teatres públics i el paper que hauria de tenir Espriu en la programació d'un teatre català que vulgui dir-se «nacional», amb especial menció —lògicament— a les aportacions en aquest terreny fetes al llarg dels anys pel mateix autor de l'estudi («Salvador Espriu, autor fonamental per a un teatre nacional de Catalunya», p. 465-484). La majoria de les cinc comunicacions incloses remetent també al món del teatre, amb atenció especial a la d'Enric Gallén, centrada en la comparació entre Espriu i Thornton Wilder («*Our town* i *Primera història d'Esther*: una aproximació intencionada», p. 485-510) i la de Núria Santamaria a propòsit de les opinions de l'autor sobre el gènere i «l'ús retòric» que fa de l'«arsenal dramàtic» en el conjunt de la seva obra, i no només en la producció estrictament teatral («Espriu i les retòriques de la teatralitat», p. 533-548). D'altra banda, Santos Hernández fa un repàs a la seva experiència personal en relació a diversos muntatges teatrals de l'obra espriuana («Potser sense escriure teatre», p. 511-526). Les altres dues comunicacions remetent al món de la cançó, amb una aportació —massa sintètica— de Xevi Planas («Salvador Espriu i la cançó», p. 527-532), i al de l'escultura, amb una interessant reflexió de Pilar Vélez sobre la influència recíproca entre Espriu i Subirachs («Salvador Espriu vist per Josep M. Subirachs (i viceversa)», p. 549-564).

Completa el volum la publicació de tres taules rodones en les qual es debat sobre la figura d'Espriu des d'una triple perspectiva: la dels editors, la dels traductors i la dels escriptors. La primera, coordinada per Gabiella Gavagnin, compta amb la participació de Frederic-Pau Verrié, Francesc

Vallverdú, Lluís Busquets i Ramon Pinyol i Balasch (p. 613-637). La majoria de les intervencions —sense aportacions substancials— giren a l'entorn de la relació personal que mantingueren amb l'autor en el procés d'edició dels seus llibres. La segona, coordinada per Francesc Parcerisas, reproduceix les intervencions de tres traductors com Denise Boyer, José Corredor-Matheos i Gareth Walters, si bé en un principi estava prevista també la participació d'Enrique Badosa i Jordi Sarsanedas (p. 639-654). Aquí sí que hi ha aportacions una mica més tècniques sobre estratègies de traducció, especialment pel que fa al francès i a l'anglès. La tercera taula rodona, la dels escriptors, és moderada per Sam Abrams i compta amb la participació de Jordi Vintró, Susanna Rafart i Hèctor Bofill (també estava prevista la intervenció de Margarida Ballester i Pere Rovira) (p. 655-677). La tria de participants no permet fer altra cosa que apuntar algunes experiències de lectura per part d'uns escriptors que no ofereixen un ventall gaire diversificat. L'elecció respon segurament a un intent de renovar la recepció amb aportacions de gent que es miri Espriu des d'una perspectiva nova. En aquest sentit s'ofereixen algunes idees, tot i que potser el més interessant sigui el debat que generen les tres intervencions, el qual és molt més viu que en les altres dues taules rodones i ofereix opinions de Santos Hernández, Frederic-Pau Verrié, Francesc Manresa, Sebastià Bonet, Ricard Creus, Lluís Alpera, Pilar Vélez i Jaume Pomar (a més, és clar, de la del moderador, la qual no és pas de les més moderades, per cert).

Per acabar, només esmentar que és llàstima que finalment algunes de les comunicacions que en el seu moment es van presentar no hagin quedat recollides per escrit. També és sorprenent, val a dir-ho, que algunes d'elles hagin estat publicades abans en altres llocs que no pas en les actes del simposi (és el cas, si més no, de la intervenció de Lluís Alpera). També hauria estat bé que els curadors del volum s'haguessin fixat una mica més en l'índex del final, amb errades sistemàtiques en el nom de pila de l'escriptor objecte d'estudi. No són més que minúcies insignificants que no enfosqueixen en absolut els mèrits d'una aportació que a partir d'ara passa a ser un punt de referència ineludible en els estudis sobre Salvador Espriu. Dificilment es pot afirmar que, almenys en l'àmbit acadèmic, la porta d'accés al reconeixement de la figura d'Espriu hagués estat mai tancada (ni tampoc gaire ajustada). El que queda ben clar, això sí, és que amb la publicació de les actes del simposi, si de nou volem passar, la porta la trobarem oberta de bat a bat.